

בבא מציעא צח

עניין: שואל ושוכר מישך שייכי
(מ"מ מדף צג)

של"ה מסכת פסחים מצה עשירה אות לה

ואמר שמואל דמה שבלילה ראשונה קרוי (לה) קרוי נתבארו ארבע חקירות, ושורש הכל להיותינו עבדי ה', אשר תכלית הבריאה של אדם היתה לעבדה ולשמרה ולעשות משמרת והכל למען שמו. ועל השימור הזה באתה האזהרה במצוה הראשונה שנצטוו בה ישראל, ושם חקת הפסח, וענין מצה, וכתיב (שמות יב): ושמרתם את המצות ודרו"ל (מלמלח ג, ט): אל תקרי מצות אלא מצוות. ומצינו שלושה מיני שימור, דהיינו מצה שמורה, ומצוה גדולה דארבע כוסות יין רומזו ליין המשומר, וגם הלילה נקראת ליל שמורים. עוד מצינו ענין שאלה במצרים, כדכתיב (שמות ג, ט): ושאלה אשה משכנתה כו'. ונגד זה ירמוז בעבודת המקום שעליה כתיב לעבדה ולשמרה ארבעה ענינים, והם נגד ארבעה שומרים, שלושה הם: שומר חנם שומר שכר נושא שכר, והרביעי השואל, ונגדם ארבעה בנים. וכמו שארבעה שומרים נוהגין בין אדם לחבירו, כן בין אדם למקום ב"ה. על כן הקדים בכפל ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא. שומר חנם הוא המעלה העליונה שלא על מנת לקבל פרס כלל, הוא שומר רק למען שמו יתברך. ושומר חנם פטור מהכל, רק כשפושע בידים, רצה לומר כי אין אדם צדיק בארץ וגו' הש"י מוחל לו. שומר שכר העובד על מנת לקבל פרס, פטור מהאונסין אונס פטריה רחמנא, אמנם חייב בגניבה ואבידה [כתבו התוספות גניבה קרובה לאונס]. איתא במדרש שאומר השטן להקב"ה: ישראל גנבים הם, ביאור המאמר שהם גונבים דעת העליון, כביכול מראים עצמם כשרים ואין כן בלבכם, [אבידה קרוב לפשיעה] וי אבדה נפש זהו המאבד זמנו. שואל, שכל הנאה שלו, אומר הרוג בקר ושחוט צאן כו' ואינו מאמין בגמול ועונש, חייב אפילו באונסין, כדמצינו בפרעה ובסיחון שהקשה ה' את לבם. נושא שכר הוא על דרך האומר סלע זה לצדקה על מנת שיחיה בני, עיין בסמ"ג בריש מצות לא תעשה, בדגמור בלבו הן יחיה הן לא יחיה שרי. והנה פליגי ר' יודא ור' מאיר אם דינו כשומר חנים או כשומר שכר, ואיתא בבא קמא בפרק הכונס (ו. ט) ובבא מציעא פרק האומניז (פ. ט). רבה שכו.

רמ"ע מפאנו עשרה מאמרות מאמר חיקור דין א, ג

שבקדושה כגון ראשי שנים שהרבה מצות תלויות בהם ו'גבי שומרים נמי כתיב על חומתיך ירושלים הפקדתי שומרים שהם ד' כנגד ד' אותיות השם 'דיניהם ג' דריעים דלעילא לא מתפרשן לעלמין ועלייהו כתיב כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו כטעם עלמות שיר "שכנגדם נושא שכר" דא יו"ד כי שכינה בתחתונים צורך גבוה והשוכר דא ה"א "שוכר פועלים ועומד עליהם כנדע" המזכירים את ה' אל דמי לכם נאמר על שומר חנם דא ו"ו"י "נטיר נוקביה מפגם פורקי עול האוכלים למעדנים חנם מן המצות" והשואל דא ה"א עני ואביון כדוד מלך ישראל שמבקש פרס מרבו לחלק לכל המון ישראל לכך נאמר ואל תתנו דמי לו "שהוא תלוי בדעת אחרים ודי בזה. "ונשמר התנא בצדק שלא